

Tom 34/2021, ss. 27-36

ISSN 2719-4175

e-ISSN 2719-5368

DOI: 10.19251/ne/2021.34(3)

www.ne.mazowiecka.edu.pl

Artur Zimny

e-mail: artur.zimny@konin.edu.pl

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8025-550X>

MODEL KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W PUBLICZNYM WYŻSZYM SZKOLNICTWIE ZAWODOWYM

LIFELONG LEARNING MODEL IN PUBLIC HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION

Streszczenie

Celem artykułu jest zaprezentowanie opracowanego przez autora modelu kształcenia ustawicznego w publicznych uczelniach zawodowych, który wspierałby proces rozwoju społeczno-gospodarczego na szczeblu regionalnym i lokalnym. Model został skonstruowany na podstawie obserwacji publicznego wyższego szkolnictwa zawodowego i doświadczeń autora w zarządzaniu jedną z uczelni należących do tego sektora. Fundamentalnym warunkiem wdrożenia zaproponowanego modelu wydają się być zmiany w sposobie postrzegania zachodzą-

Summary

The aim of the article is to present the lifelong learning model in state schools of higher professional education developed by the author which would support the process of socio-economic development at the regional and local level. The model was constructed on the basis of observations of public higher professional education and the author's experience in managing one of the higher schools belonging to this sector. The fundamental condition for implementing of the proposed model seems to be changes in the perception of phenomena and processes by

cych zjawisk i procesów przez władze uczelni, przedstawiciele podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego oraz społeczności lokalne i regionalne. Implementacja omawianego modelu stworzyłaby mieszkańcom mniejszych miast i obszarów wiejskich nowe perspektywy rozwoju osobistego oraz przyczyniłaby się do budowania umiejętności samorozwoju społecznego.

Słowa kluczowe: kształcenie ustawiczne, wyższe szkolnictwo zawodowe, publiczne uczelnie zawodowe

the university authorities, representatives of socio-economic environment and local and regional communities. Implementation of the discussed model would create new perspectives for personal development for the inhabitants of smaller cities and rural areas and would contribute to building the skills of self-development.

Keywords: lifelong learning, higher professional education, state schools of higher professional education

JEL Classification: I23, I25

WPROWADZENIE

Publiczne wyższe szkolnictwo zawodowe znajduje się obecnie na swe go rodzaju zakręcie rozwojowym. Pod koniec lat 90. XX w., gdy powstawały pierwsze publiczne uczelnie zawodowe w Polsce, inne były, przynajmniej w pewnym zakresie, uwarunkowania społeczno-gospodarcze, cele i dążenia rozwojowe kraju, regionów i miast, a procesy, które wyznaczają kierunki rozwoju współczesnego świata, w szczególności rozwój społeczeństwa wiedzy i gospodarki opartej na wiedzy, były w początkowej fazie. W funkcjonowaniu publicznych uczelni zawodowych konieczne są zatem zmiany, które pozwoliłyby dostosować ich działalność do zmieniających się uwarunkowań i wyzwań cywilizacyjnych, a nade wszystko wzmocniłyby ich rolę w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Jedną z tych zmian jest przeorientowanie procesu kształcenia, który powinien być nastawiony na realizowanie, w większym stopniu niż do tej pory, form kształcenia ustawicznego.

Celem artykułu jest zaprezentowanie opracowanego przez autora modelu kształcenia ustawicznego w publicznych uczelniach zawodowych, którego wdrożenie wspierałoby proces rozwoju społeczno-gospodarczego na szczeblu regionalnym i lokalnym. Model został skonstruowany na podstawie obserwacji publicznego wyższego szkolnictwa zawodowego w Polsce i doświadczeń autora w zarządzaniu jedną z uczelni należących do tego sektora. Należy w tym miejscu zasygnalizować, że przez pojęcie „model”, używane w toku rozważań, rozumie się uproszczony schemat ukazujący budowę i działanie publicznych uczelni zawodowych oraz ich powiązania z otoczeniem społeczno-gospodar-

czym¹. Jednocześnie należy podkreślić, że ujęte w artykule rozważania dotyczą modelu o charakterze postulatywnym, projektującego określone działania i stanowiącego przedmiot naśladowania².

PRZESŁANKI I WYZWANIA KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W WYŻSZYM SZKOLNICTWIE ZAWODOWYM

Jednym z ustawowych zadań polskich uczelni jest prowadzenie kształcenia na studiach podyplomowych lub innych formach kształcenia (Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, 2018, art. 11 ust. 1 pkt 2). Biorąc pod uwagę wciąż niewielki zakres kształcenia ustawicznego w Polsce (*Kształcenie dorosłych 2016*, 2018; Magda i inni, 2015) można stwierdzić, że liczba uczestników studiów podyplomowych jest relatywnie duża, gdyż w ostatnich latach wynosi rocznie około 160 tys. osób (Bank Danych Lokalnych GUS). Zważywszy jednak na fakt, iż osoby korzystające z tej formy kształcenia w uczelniach publicznych stanowią zaledwie kilka procent wszystkich odbiorców usług edukacyjnych, podczas gdy w uczelniach niepublicznych odsetek ten kształtuje się na poziomie kilkunastu procent można skonstatować, że jest to perspektywiczny obszar działalności uczelni, a w szczególności publicznych uczelni zawodowych, który należałoby w większym stopniu docenić – mając na względzie zachodzące tendencje demograficzne i cele sformułowane w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej. Intensyfikacja działań zmierzających do rozwoju różnych form uzupełniania wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji (studiów podyplomowych, kursów i szkoleń) oraz działania na rzecz wzrostu zakresu korzystania z usług edukacyjnych przez społeczności lokalne i regionalne, ze szczególnym uwzględnieniem osób w wieku niemobilnym, powinna zatem stać się kluczowym zadaniem publicznych uczelni zawodowych. Uczelnie te są bowiem, z uwagi na swoją specyfikę, naturalnym usługodawcą w obszarze kształcenia przez całe życie.

Zwiększeniu zaangażowania publicznych uczelni zawodowych w sferę usług edukacyjnych dla osób dorosłych powinno towarzyszyć przeorientowa-

¹ Definicję modelu podaje, między innymi, „Słownik języka polskiego”. Model to m.in.: wzór, według którego coś jest lub ma być wykonane; typowy dla jakiegoś okresu, miejsca lub jakiejś grupy i potem naśladowany sposób realizacji czegoś; konstrukcja, schemat lub opis ukazujący działanie, budowę, cechy, zależności jakiegoś zjawiska lub obiektu (Słownik języka polskiego PWN).

² Modele postulatywne, określane również mianem modeli wzoru, są konstruowane w perspektywie normatywnej, wskazując własności, które powinno mieć badane zjawisko, aby został osiągnięty określony cel. To właśnie odróżnia je od modeli odwzorowania, konstruowanych w perspektywie deskryptywnej, które sprowadzają się do wyjaśnienia rzeczywistego funkcjonowania badanego zjawiska (Dąbska, 1962, s. 21-31).

nie sposobu oferowania i świadczenia tych usług. Dokładniej rzecz ujmując chodzi mianowicie o to, aby poszczególne formy kształcenia ustawicznego nie były wyłącznie efektem jednostronnej kreatywności władz uczelni, które tworząc podaż (ofertę edukacyjną) zakładają, że wygeneruje ona popyt (zainteresowanie ze strony mieszkańców miasta, powiatu i podregionu). Takie podejście nie jest oczywiście naganne, gdyż udział w każdej formie kształcenia przez całe życie służy pogłębianiu wiedzy ogólnej i specjalistycznej, a tym samym jest wartością samą w sobie. Niemniej jednak zdecydowanie bardziej uzasadnione, z uwagi na ograniczone środki finansowe i czas beneficjentów usług edukacyjnych, są formy kształcenia będące efektem przemyślanych decyzji władz uczelni skonsultowanych z interesariuszami zewnętrznymi, a jednocześnie stanowiące odpowiedź na konkretne potrzeby ze strony konkretnych pracodawców oraz, nade wszystko, prowadzone we współpracy z podmiotami otoczenia społeczno-gospodarczego (samorządami terytorialnymi, instytucjami publicznymi, przedsiębiorstwami prywatnymi, organizacjami pozarządowymi), które dysponują odpowiednimi kompetencjami merytorycznymi w danej dziedzinie³. Proponowane rozwiązanie nie tylko znacząco ograniczyłoby ryzyko nieuruchomienia danej formy kształcenia ustawicznego, ale także ewentualne rozczarowanie ze strony usługobiorców wynikające z przekazywania nie zawsze najbardziej aktualnych i praktycznych treści i przykładów. Nie bez znaczenia jest też fakt, że współpraca przy świadczeniu usług edukacyjnych z różnymi podmiotami zaowocowałaby, oprócz zwiększenia zdolności beneficjentów tych usług do zatrudnienia, ugruntowaniem roli publicznych uczelni zawodowych w sieci podmiotów działających na rzecz rozwoju regionalnego i lokalnego.

PREZENTACJA MODELU KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W PUBLICZNYCH UCZELNIACH ZAWODOWYCH

Punktem wyjścia modelu kształcenia ustawicznego powinna być systematyczna diagnoza potrzeb szkoleniowych, realizowana zarówno w oparciu o dane pierwotne, jak i wtórne. Spośród danych wtórnych, a więc wyników ogólnopolskich, regionalnych i subregionalnych badań prezentowanych przez różne podmioty, szczególnie przydatne wydają się być rezultaty badań realizowanych przez wojewódzkie urzędy pracy w ramach obserwatoriów rynku pra-

³ Generalnie rzecz biorąc, stopień współpracy publicznych uczelni zawodowych ze wspomnianymi podmiotami w prowadzeniu różnych form kształcenia ustawicznego jest relatywnie niski, gdyż wynosi 2,5 w skali od 1 do 5 (Zimny, 2017, s. 231).

cy oraz niektóre analizy opracowywane przez powiatowe urzędy pracy (Barometr zawodów). Jeśli chodzi natomiast o dane pierwotne to za uzasadnione należałoby uznać prowadzenie przez uczelnie własnych badań ankietowych – z jednej strony wśród pracodawców, z drugiej natomiast wśród mieszkańców miasta, powiatu i podregionu. Nie zagłębiając się szczegółowo w procedurę pozyskiwania danych pierwotnych, należy jedynie zasygnalizować, że odpowiednie badania mogłyby być w pewnym stopniu realizowane jako element szerszych działań zmierzających do upraktycznienia zajęć dydaktycznych na studiach. Identyfikacja potrzeb szkoleniowych, zarówno indywidualnych (zgłaszanych przez poszczególne osoby), jak i grupowych (zgłaszanych przez pracodawców) powinna być podstawą do wyboru właściwej formy kształcenia ustawicznego i doboru partnerów, czyli podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego (POSG), we współpracy z którymi dana forma kształcenia byłaby realizowana. Niezwykle ważne jest to, aby przedstawiciele podmiotów współpracujących, którzy mieliby być bezpośrednio zaangażowani w realizację studiów podyplomowych, kursów lub szkoleń, dysponowali odpowiednią wiedzą, umiejętnościami i kompetencjami w danej dziedzinie. Nie bez znaczenia jest też to, aby realizowana forma kształcenia ustawicznego była opatrzona wspólnym szyldem uczelni i partnera/partnerów, a zakres zagadnień omawianych w jej ramach uwzględniał zadania zdefiniowane dla zawodów, do których forma ta się odnosi (Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej, 2014).

Omawiając model kształcenia ustawicznego należy zwrócić uwagę na dwie istotne kwestie, które w pewnym stopniu są ze sobą skorelowane tj. profil osób korzystających z usług edukacyjnych oraz źródła finansowania tych usług (Zimny, 2009, s. 73-74). Otóż mimo poprawy poziomu wykształcenia Polaków nadal występują znaczące różnice w zakresie korzystania z form kształcenia ustawicznego ze względu na wiek, miejsce zamieszkania, status zawodowy itp. Aktywność edukacyjną częściej podejmują osoby młodsze, mieszkające w większych miastach, aktywne zawodowo, lepiej wykształcone i o wyższych dochodach, a więc osoby, których sytuacja na rynku pracy jest stosunkowo dobra. Z różnych form permanentnego podnoszenia kwalifikacji zdecydowanie rzadziej korzystają osoby w wieku niemobilnym, mieszkające w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, gorzej wykształcone, których potencjał zawodowy wymaga poprawy (*Diagnoza Społeczna*, 2015, s. 104, 170-171). O ile osoby należące do pierwszej grupy z reguły finansują edukację z własnych środków lub korzystają ze wsparcia pracodawcy, o tyle w przypadku osób należących do grupy drugiej, w dużej mierze biernych edukacyjnie,

łu subwencji dla publicznych uczelni zawodowych (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2019). Model kształcenia ustawicznego w publicznych uczelniach zawodowych został zobrazowany na rys. 1.

WARUNKI I KORZYŚCI WDROŻENIA ROZWIĄZANIA MODELWEGO W PRAKTYCE

Implementacja zaprezentowanego modelu nie wymaga żadnych zmian prawnych. Realizowanie różnych form kształcenia ustawicznego zostało bowiem w mniejszym lub większym zakresie ujęte w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – w szczególności w przepisach działu III. Fundamentalnym warunkiem wdrożenia tego modelu wydają się natomiast zmiany w sposobie postrzegania zachodzących zjawisk i procesów przez władze uczelni, przedstawicieli podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym pracodawców, oraz przez społeczności lokalne i regionalne. Podmioty te stanowią istotne ogniwo skonstruowanego modelu, a zatem bez ich akceptacji, wsparcia i zaangażowania trudno byłoby wdrożyć zaproponowane rozwiązanie w praktyce. Inaczej mówiąc, skoro model kształcenia ustawicznego jest w dużej mierze nakierowany na zaspokajanie potrzeb wyżej wymienionych podmiotów to bez ich zaangażowania jego wdrożenie przez publiczne uczelnie zawodowe staje się bezzasadne. Zaangażowanie podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego, a w szczególności pracodawców nie powinno być trudne. Wspólne realizowanie z publiczną uczelnią zawodową studiów podyplomowych, kursów i szkoleń nie generowałoby bowiem wielu zadań i kosztów, a także odpowiedzialności dla tych podmiotów. Z pewnością znacznie trudniejsze byłoby przekonanie społeczności lokalnych i regionalnych, a w szczególności osób, które wcześniej określono mianem „klientów niekomercyjnych”, do korzystania z oferty edukacyjnej skonstruowanej przez publiczną uczelnię zawodową we współpracy z partnerami. Mało prawdopodobne wydaje się osiągnięcie spektakularnego sukcesu w omawianym aspekcie, gdyby oferta przedstawiona tym osobom była w pełni odpłatna. Jak już wcześniej wspomniano, chcąc pobudzić aktywność edukacyjną tych osób, a tym samym przeciwdziałać ich wykluczeniu społecznemu konieczne byłoby sięganie po zewnętrzne źródła finansowania w postaci dotacji celowych. Niestety można przypuszczać, że przy znaczącym, a nawet pełnym wsparciu finansowym wiele osób i tak nie wyraziłoby większego zainteresowania kształceniem ustawicznym. Receptą na ograniczenie tego problemu mogłoby

być, w przypadku pozyskania finansowania zewnętrznego, obowiązkowe kierowanie poszczególnych osób na konkretne studia podyplomowe, kursy lub szkolenia przez ich pracodawców (kształcenie zgodne z potrzebami poszczególnych firm) lub przez powiatowe urzędy pracy (kształcenie zgodne z potrzebami rynku pracy). W kontekście specyfiki gospodarki rynkowej propozycja ta wydaje się być kuriozalna, niemniej jednak należałoby ją traktować jako sposób na ograniczenie nierówności społecznych i późniejszego ponoszenia przez państwo, bezpośrednio lub pośrednio, związanych z tym znaczących kosztów społecznych.

Działania na rzecz rozwoju różnych form uzupełniania wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji przez społeczności lokalne i regionalne, ze szczególnym uwzględnieniem osób w wieku niemobilnym, a także prowadzenie tych form kształcenia we współpracy z pomiotami otoczenia społeczno-gospodarczego w naturalny sposób przekładałoby się na ugruntowanie pozycji publicznych uczelni zawodowych w sieci podmiotów działających na rzecz rozwoju regionalnego i lokalnego. Przyjmując za punkt wyjścia teorię instytucji (nową ekonomię instytucjonalną), w świetle której rozwój jest bardziej złożonym procesem kulturowym niż stabilnym systemem wzajemnie równoważących się sił regulowanych przez samokorygujący się mechanizm rynkowy (Street, 1987, s. 1861-1887), można stwierdzić, że realizowanie form kształcenia ustawicznego dla tzw. „klientów niekomercyjnych” mogłoby przyczynić się nie tylko do poprawy wykształcenia tych osób, ale także do pewnych zmian w ich świadomości i postrzeganiu otaczającej rzeczywistości, a w konsekwencji, w dłuższej perspektywie, do zmian o charakterze kulturowym na obszarze funkcjonowania publicznych uczelni zawodowych. Przewidywane korzyści wynikające z wdrożenia modelu kształcenia ustawicznego dla rozwoju społeczno-gospodarczego wiązałyby się także z samym procesem edukacji, w trakcie którego pewnym modyfikacjom mogłyby ulec nieformalne wartości i normy etyczne osób uczestniczących w tym procesie. Nie można też bagatelizować faktu, że dzięki ponownemu włączeniu wspomnianych „klientów niekomercyjnych” do systemu edukacji możliwe byłoby, z jednej strony, zaktywizowanie niewykorzystanych zasobów ludzkich, z drugiej natomiast, zwiększenie potencjału produktywności osób czynnych zawodowo.

Bezdiskusyjnym wkładem publicznych uczelni zawodowych w proces rozwoju społeczno-gospodarczego na szczeblu regionalnym i lokalnym wynikającym z implementacji zaproponowanego rozwiązania modelowego byłoby stwarzanie mieszkańcom mniejszych miast i obszarów wiejskich nowych per-

spektyw rozwoju osobistego oraz wspieranie umiejętności samorozwoju społecznego. Nawiązywanie pozytywnych relacji i kontaktów między uczestnikami procesu kształcenia ustawicznego prowadziłyby do budowania zaufania w społecznościach lokalnych i regionalnych, a tym samym generowałyby efekty uboczne w postaci wzmocnienia kapitału społecznego. Z kolei zaangażowanie różnych podmiotów otoczenia społeczno-gospodarczego (samorządów, instytucji publicznych, przedsiębiorstw prywatnych, organizacji pozarządowych) na etapie konsultowania form i treści kształcenia, a następnie świadczenia usług edukacyjnych bez wątpienia oznaczałoby ich wzajemne oddziaływanie i współpracę, a także stwarzanie warunków sprzyjających kreowaniu wiedzy i innowacji w miastach, powiatach i podregionach, z którymi podmioty te są związane (Marszałek, 2010, s. 203). Podkreślenia wymaga fakt, że wdrożenie modelu kształcenia ustawicznego jednoznacznie wpisuje się w koncepcję roli szkół wyższych w regionie uczącym się, która przewiduje, że uczelnie będą uchylały drzwi do szkolnictwa wyższego, czyli zwiększały społeczeństwu dostęp do usług edukacyjnych, poprzez projektowanie różnych form kształcenia ustawicznego dostosowanych do potrzeb mieszkańców, zachęcając ich jednocześnie do korzystania z tych form i przewidując odpowiednie udogodnienia w korzystaniu ze swojej oferty edukacyjnej (Longworth, 2006, s. 120).

PODSUMOWANIE

Zasygnalizowane korzyści z implementacji modelu kształcenia ustawicznego w publicznym wyższym szkolnictwie zawodowym wydają się nieostre i mało wyraźne (aby nie powiedzieć mało konkretne). Niemniej jednak należy mieć na uwadze fakt, że korzyści te zostały skonstruowane w odniesieniu do niezwykle złożonego zjawiska jakim jest rozwój społeczno-gospodarczy. Trudno zatem, zdaniem autora, o daleko idącą konkretyzację korzyści, a w szczególności wskazanie takich, które byłyby zauważalne w krótkim okresie. Generalnie rzecz biorąc, korzyści te oscylują bowiem wokół problematyki budowania przez publiczne uczelnie zawodowe długotrwałych relacji z różnymi podmiotami otoczenia społeczno-gospodarczego, co niewątpliwie jest szczególnie ważne w warunkach niepewności i dużej dynamiki rynku, a jednocześnie wymaga odpowiedniego zaangażowania i zaufania ze strony partnerów. Za nadrzędną, niewymierną korzyść wynikającą z wdrożenia proponowanego rozwiązania modelowego należałoby natomiast uznać to, że publiczne uczelnie zawodowe stałyby się naturalnym miejscem inicjowania i realizowania wszelkich działań promujących kształcenie oraz projektów an-

gażujących do współpracy podmioty funkcjonujące na szczeblu regionalnym i lokalnym. Tym samym uczelnie te zostałyby umiejscowione w centrum aktywności miast, powiatów i podregionów, tworząc odpowiedni klimat sprzyjający rozwojowi społeczno-gospodarczemu tych jednostek terytorialnych.

Literatura

Bank Danych Lokalnych GUS. <https://bdl.stat.gov.pl>

Barometr zawodów. <http://barometrzwodow.pl>

Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków. J. Czapiński, T. Panek (red.). Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.

Dąmbska, I. (1962). *Dwa studia z teorii naukowego poznania*. Polska Akademia Nauk, Toruń.

Kształcenie dorosłych 2016. (2018). Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk.

Longworth, N. (2006). *Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities. Lifelong Learning and Local Government*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York.

Magda, I., Ruzik-Sierdzińska, A., Perek-Białas, J. (2015). *Kształcenie i doksztalcanie się z perspektywy aktywności zawodowej*, w: *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych. Wyniki drugiej rundy badania panelowego gospodarstw domowych. Raport tematyczny z badania*. M. Rószkiewicz, K. Sączuk (red.). Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.

Marszałek, A. (2010). *Rola uczelni w regionie*. Difin, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2019 r. w sprawie sposobu podziału środków finansowych na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego oraz potencjału badawczego znajdujących się w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki oraz na zadania związane z utrzymaniem powietrznych statków szkolnych i specjalistycznych ośrodków szkoleniowych kadr powietrznych. Dz.U. z 2019 r., poz. 1838, Załącznik nr 2.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. Dz.U. z 2014 r., poz. 1145 ze zm.

Słownik języka polskiego PWN. <https://sjp.pwn.pl>

Street, J.H. (1987). The Institutional Theory of Economic Development. *Journal of Economic Issues*, 4(21).

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 ze zm.

Zimny, A. (2009). Profil potencjalnych kandydatów na studia podyplomowe. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 4(67).

Zimny, A. (2017). *Publiczne uczelnie zawodowe w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce*. CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa.